

Megnyitó Caliban

Kiállításomat az eredeti terv szerint a cali egyetemen kellett volna megrendeznünk, hiszen ez az intézmény hívott meg Antonio barátom ajánlására. Végül is a Kereskedelmi Kamara (Cámara de Comercio) termére esett a választás. Jól jártam, mert a város szívében néhány éve felhúzott tizennyolc emeletes palota földszintjén előkelő csarnok áll a kiállító művészek rendelkezésére. Ezenkívül egy mutatós teremben előadásokat, hangversenyeket tartanak.

Kolumbiában ez így van, a Kereskedelmi Kamara kulturális tevékenységet is folytat. Saját kis nyomdájában készülnek a kifogástalan minőségű meghívók, műsorlapok és katalógusok. A

metszetek címét is itt írták, izlésesen.

Öröm e patyolattiszta teremben kiállítást rendezni, vidám emberek segítségével. A teremőr Señor Conosodo Martínez, huncut arcú emberke, göbé-indió keveréknek gondolnám. Le fogom rajzolni...

Az előző hannoveri, nemkülönben a mexikói tapasztalatok nyomán már könnyű a metszetek elrendezése, annál is inkább, mivel ördögi szerencsémre több évtizedes tanulság az, hogy a nyolcvan fametszet kártyaszerűen akárhogy összekeverhető, abból diszsonancia mégsem származik.

Persze a *Hónapok és az Isteni Színjáték* lapjait mégis együtt tartom, és vigyázok arra, hogy egyes közismert és sikeresnek mondott metszeteket a „jobb” falakra helyezzem, hadd vegye észre azonnal a látogató. Ilyenek például a *Tibeti sapkás önarckép*, *Fürdő bivalyok*, *Erdei Tánc*, *Pásztor a Bucura-tónál*, *Falusi kislány*, *Téli vásár*, *Erdei patak*, *Görög emlék*, *Malomkerék*, *Ködös szikla*, *Vihar előtt*.

Egyébként a fametszet szívós műfaj, gyengén megvilágított falakon is él-lüket — mármint a jó munka.

Érdekes dolog, és ezt Kolumbiában látom először, hogy a felfüggesztendő képeknek a felső szélét tartják egyvonalban. Így egyforma hosszú huzaldarabokat kell levágni, ami fölöslegessé teszi a folytonos mérícskélést. Mindenütt tanul az ember... Lehet vitatni, hogy a hagyományos mód, amely az alsó széleket veszi egyvonalba, talán nyugodtabbnak hat; itt nem így csinálják. A rendezőség figyelme arra is kiterjed, hogy külön nyomtatványon ismertesse mind a fametszés technikáját, mind művészi pályafutásomat.

Elérkezik november huszadika, a kiállítás megnyitásának nagy napja. Művészember ilyenkor izgul: lesz-e siker, és mekkora? Bevallom: én ilyet sohasem tettem, még művészpályám elején sem. Inkább azért szurkoltam: bár jönne egy vevő, hogy nem valami rózsás helyzetemen segítsen. Már-már harminc éve — 1952-ben Állami Díjat kaptam — ilyen gondok nem szorongatnak. Izgulni? Hát fametszeteimen az első vésznyomokat ma is heves szívdobogás kíséri, hiszen nagy a tét, elronthatom a fát, és akkor vihetem az asztaloshoz, hogy legyalulja... Úgy egy órai munka után, amikor a metszés eredménye már biztatónak látszik, a feszültség megszűnik.

A meghívón a *Tibeti sapkás önarcképet* közlik. Hátoldalán néhány sorban megemlíti azokat a főbb gyűjteményeket, amelyek metszeteimet őrzik, első helyen a Vatikáni Képtár. Ez Antonio barátom szerint a kolumbiai közönséget meghajtotta. A meghívón legalul ez áll: „Coctel 7 p. m. a 9 p. m.”, tehát a nyájás meghívott este héttől kilencig koccintással is töltheti az idejét és a finom italt. El is mehet, később vissza is jöhet.

Még elutazásom előtt levélben megkérdem Antoniót, vigyek-e fekete ruhát a megnyitóra. — A trópusokon jó lesz a szürke ruha is — válaszolja —, van, aki ingujjban áll ki, különösen a fiatalok. Hát most jól fog a szürke kabát, mert a légkondicionált teremben fáznek. A kolumbiaiak persze bírják. A nők java része csupasz háttal jelenik meg, talán hogy a kiállítás fényét növelje. Vakarózás itt nincs, a moszkító a hús levegőtől viszolyog.

Ahogy gyűl a közönség, az egyetem, a kamara, a múzeum, a város előkelősége és más „kiválasztottak”, feltűnő, hogy nagy számmal érdeklődik az ifjúság. Ez megörvendeztet, íme ennyi fiatal eljön vén Európa vén művészenek kiállítására.

Angol útítársam észlelése itt is megállja helyét, szebbnél szebb emberpéldányok toppannak be. Nemes spanyol orrok, öntudatos állak, inkábbra emlékeztető ferde vágású szemek, sötét bőrű duzzadt orrcimpák, érzéki húsos ajkak, hol csillogó, hol

villogó tekintetek, göndör hajak, szálegyenes termetek, vékony bokák. Érdekes, vastag bokájú spanyolt még nem láttam, indiót sem, Mexikóban sem. És mindenki vidám, kedélyes. Hát ilyen társaságba kerültem, és igazán jól érzem magam. Minden arc, minden mozdulat élmény.

Mindenképpen kíváncsi vagyok, hogy a metszetek hogyan hatnak az első látogatókra. Hát hittem volna valaha, hogy itt, az Egyenlítő mentén munkáimat egzotikusnak találják? Sok látogató bámulja a téli metszeteimet, ugyanis havat közelről még nem látott. Ezer méter magas vagyunk, a közeli hegyek három-négyezer méterre nőttek, de ezeken hó még nincs, az csak az ötezreseken fehérlik.

Kezdetől fogva minden kiállításomra elviszek egy vésőt és egy kis próbafát, hogy azon az érdeklődők beleízeljenek a fametszés tudományába. Műkritikusokkal kivétel nélkül megpróbáltatom ezt a műveletet, amin okulva nem egy műtész változtatta meg a fametszetről addig alkotott közömbös vagy éppen kedvezőtlen véleményét. Megnézik a mutatóba vitt kis körtefadarabot is. Ezt a fát itt nem nagyon ismerik, bár gyümölcse itt-ott kapható, talán külföldről hozzák be. Egzotikusnak hatnak a hazai témájú lapok, akár tájbrázolások, mint hegyeink, tavaink, vizeink (*Hónapok*), akár figurális kompozíciók (*Dante-sorozat*, *Erdei tánc*, *Pásztor a Bucurátólánál*, *őnarcképek* stb.).

A sok érdeklődő hamar megtölti a termet, és ilyenkor hovatovább egymást nézzük, nem a képeket. A bemutatkozások, üdvözlések után rövidesen elérkezik a hivatalos megnyitás ideje. Igen szép méltatás hangzik el mind az Egyetem, mind a Kamara képviselői részéről, hangsúlyozva a kolumbiai-román barátság fontosságát, elmélyítését. Néhány üdvözlő szót mond Antonio is. Bámulatos, milyen ragyogóan fogalmaz ez az ember spanyolul, pedig olasz származású. Nagy meglepetést kelt az a bejelentése, hogy az egész kiállított anyagot Cali városának szándékozik ajándékozni, hálával a szíves fogadtatásért. A bejelentést nagy taps fogadja, majd baráti kézfogás, ölelkezés, koccintás, kedélyes véleménycsere és közben autogramadás a meghívókra, katalógusokra. Mondom is többüknek: örüljenek, hogy nem vagyok Fischer, a volt sakkvilágbajnok, ő ugyanis tíz dollárt kért egy névalíráásért.

Miközben a spanyol nyelvű ajánlásokat nyeselem, egyszer csak arra eszmélek, hogy körülöttem éppen nyolc nyelven lüktet a társalgás: spanyol, angol, francia, német szavak röpködnek, aztán egy nyurga fiatalember megszólal horvátul, de tud olaszul is, Antoniával olaszul értekeznek, majd egy-két román és magyar látogató is megjelenik. És, hogy a nyelvek számát tizenegyre emeljem, bemutatkozom kínainak, és jó éjszakát kívánok görögül, majd ötig számolok mexikói zapotek indián nyelven.

S közben felsajog: Hej Gyézsabó, miért sakkoztál annyit, hiszen azt az időt öt világnyelv tökéletes megtanulására fordíthattad volna... bár igaz, hogy katonai szolgálatom alatt előnyös volt, több tisztem szenvedélyesen és jól sakkozott...

A hangulat, nyilván a finom és erős italok hatására is, emelkedik. Nekem ébernek kell lennem, nehogy a szesz éppen itt Dél-Amerikában „kihozzon a sodronyból”.

Zeng az egész terem, már nem hűvös. Hazámat egyedül én képviselem, félkézrel írom az autogramokat, bal kezemben a pohár, és időnkint mímelem azt, hogy iszom. A műveletet bornyalásnak, whiskynyalásnak nevezem. Csillapítónak aztán jöhet a Coca-Cola.

Ebben a nagy nyüzsgésben egyszer csak elém áll egy körszakállas, harcsabajuszos fiatalember, és a következőket tudakolja:

— Mondja Maestro, mi van Draculával?

— Carramba! — csak ennyit mondok. Ezt a jóhangzású spanyol szót még Mexikóban tanultam, annyit jelent: teringetté! Kolumbiába kellett jönnöm — mondom magamban —, hogy ezt a kérdést nekem szegezzék... A pillanat töredéke alatt el kell döntenem, hogy én mint hivatalos ember mit is válaszolok e facsarintos kérdésre. A tekintélyt tartani kell! Ha a kultúrátasám itt lenne, egyszerűen hozzá irányítanám... Hát karon fogom, és csak annyit mondok: — Venga Señor (Jöjjön uram). — Elviszem a *Lombhullás Segesváron* című metszethez, és annak a jobb szélén álló házra mutatok: — Casa del Dracula —, és egyet koccintunk. A további bonyodalmaktól Antonio ment meg. Elvisz egy építészcsoporthoz. Bemutat:

— Ó az az ember, aki ha egy étel nem ízlik neki, azt mondja, hogy csalánkiütést kap...

Poharát feltartva üdvözlő egy nemes arcú nő:

— Usted es artista grande Señor! (Uram, Ön nagy művész!)

Ösztövr spanyol nyelvtudásom fakó fényét megcsillogtatom:

— Solo cienseenta ocho centimetras, Señor! (Csak százhatvannyolc centiméter, Asszonyom!) — A szertartásos koccintás itt sem marad el.

A hangulatot kacagó zsongásnak nevezhetném, és már a terem sem hűvös. Zárórától mintegy nyolcszáz látogató fordul meg, van, aki melegítse. A szesz enyhe hatását én sem tagadhatom le, mert egy, s zerre csak azon veszem észre magam, hogy az egyik professzor által említett Echeverria tulajdonnevet én mint ígét ragozom feltételes módban: Echeverria, echeverrias, echeverria, echeverriamos, echeverriais, echeverrian...

Mondanom sem kell, így hívják a volt mexikói elnököt is, de diplomáciai bonyodalmaktól e szójáték miatt nem kell tartanom. A siker tomboló, és megállapítják, hogy a spanyol nyelvtant jól ismerem, most már csak gyakrabban kéne megmukkanni...

Bemutatnak aztán egy magas, oválarcú vidám señorának. Erősen barna színe szerencsés keverékre vall, mert az indiók alacsonyok. Látszik rajta, hogy az anyagiakat nem veti meg. A párbeszéd így zajlik le:

— Mondja, maestro, nem lett volna elég a metszeteknek csak a felét odaajándékozni, a többit meg jó pénzen eladni?

— Nem, ez így van jól!

— Hogy tehetted?

— Nincs asszony, aki megtiltta!...

Enyhe szánakozással veszi tudomásul, és úgy néz meg, mint akin segíteni már nem lehet. Ki nem húzott sorsjegy vagyok a szemében. Lovagja (férje?) zavartan mosolyog, úgy látom, engem is egzotikumnak talál. Ehhez a témához még csak annyit, hogy az odaajándékozott metszeteket mind az Egyetem, mind a Kamara, valamint a Museo del Arte Moderno La Tertulia állandó kiállításon szerepelteti, tehát a munkák szem előtt vannak, élnek.

Közben egy növendékem is akad. A fiatal, tömött bajuszú Fabio Torrest munkám máris „megfertőzik”. Színvonalas ácskeruzarajzait látva, a metszésre biztatom. Alighanem ő is „a metszés rabja” lesz... Civilben építész, ami neki talán előnyösebb, mint nekem volt a gépészet.

Gyorsan eltelik ez a két óra. A jó dolgok mindig hamar múlnak. A kiállítást utolsónak a Gurisatti házaspárral hagyjuk el. Eszembe jut, hogy a jó hajóskapitány is utolsónak hagyja el süllyedő hajóját. Nos, a mi hajónk még csak nem is hanykolódik. Jó munkát végeztünk.

Két nap múlva illusztrált cikkek jelennek meg Cali újságjaiban. Amikor az *El Pueblo* írásának nagybetűs címét olvasom: *En Cali el rey de la xilografía europea* (Az európai fametszés királya Caliban), majd „el maestro de maestros” (a mesterek mestere) címmel tüntetett ki, felöltik egy gyulafehérvári polgár vigyorgó értékelése 1940-ből: — Tudja mit? Magát felfűjják az újságok!... — Hát ime: e két spanyol idézet már a felfűjás Csiborasszója! Nemhiába vagyok e nagy hegytől alig négyszáz kilométerre...

Mondanom sem kell, minden egyes rólam megjelent írás mint magyar nemzetiségű román állampolgárt mutat be („nuestro artista es ciudadano rumano, de origen etnico hungaro”).

Így hát a rangosan megrendezett megnyitó számomra emlékezetessé teszi az ezerkilencszáznolcvan november huszadikát, ezt a csütörtöki estét, és jóleső az a tudat, hogy a metszettek nem mondtak csütörtököt... De azért néha mégis azon tűnődöm: hogy is mertem ebbe a káprázatos színes világba fekete-fehér munkát hozni...

JÁNOSY TIBOR

HAMU ALATT

Mikor kialusznak a tüzek,
a hamu alatt magam vagyok.
Mikor elvonulnak a vizek,
az iszap alatt magam vagyok.
Aimomban zúg a letarolt erdő

kiállítottak mindenféle bírák
mindenféle oldalvonalakon túlra,
mondj valamit
hallgatsz?
miért hull rám annyi fűrészpor?